

УДК 398 (477.83)

Мирослава Зимомря, аспірант кафедри менеджменту і підприємництва

*Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

БОЙКІВСЬКА ВИШИВКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

Стаття присвячена окресленню основних сфер діяльності (творчої, наукової, освітньої) відомої вишивальниці, дослідниці, заслуженого майстра народної творчості України Мирослави Кот.

Ключові слова: народне мистецтво, вишивка, орнамент, сорочка, рушник, вишивка Бойківщини, Мирослава Кот.

Лит. 18.

Актуальність проблеми. Бойківська вишивка посідає особливе місце в архетипно-образній системі народних промислів. Ідеться про тривале розгортання – в історичному плані – інтелектуального масиву, що набув сталої традиції в різних регіонах Бойківщини (Турка, Сколе, Бориня, Старий Самбір, Самбір, Борислав, Дрогобич, Долина, Калуш, Стрий), у тім числі Закарпатті (Воловець, Міжгір'я, Великий Березний). Тракткування традиції охоплює, за твердженням Ганса-Георга Гадамера (1900 – 2002), їхній авторитет, що потребує постійної адаптації. Адже вишивка, як і інші види народних промислів, є збереженим кодом у ракурсі народних змагань. Це засвідчує і творчий багаторічний досвід Заслуженого майстра народної творчості України, визнаної вишивальниці та дослідниці бойківської вишивки Мирослави Кот. Її набутки відомі не тільки в Україні, але й у Сполучених Штатах Америки, Канаді, Німеччині, Франції, Італії, Польщі, Болгарії, Угорщині.

Творча лабораторія Мирослави Кот спричинила потужний заряд у справі відродження народних промислів. В її основі – традиція, яка крізь призму особистісного сприйняття та збагачення віддзеркалює уявлення попередніх поколінь. За зізнанням майстрині, вона навчилась вишивати від матері, яка, у свою чергу, перебрала *первинний смисл* цього мистецтва від бабусі Мирослави Кот. Таким чином, досліджуваний матеріал – це не зародковий, а варіативний стан із проекцією на досвід трьох поколінь. У цьому сенсі можна вести мову не стільки про естетичні очікування, як про прагматичні засади, що набувають за сучасних умов економічних переваг [14, 179].

Мета публікації полягає у характеристиці бойківської вишивки у контексті розвитку народних промислів на основі творчого досвіду Мирослави Кот.

Виклад основного матеріалу. Мирослава Кот є типовим виразником вишивки як народного декоративного мистецтва. Якщо аналізувати традиційне ядро бойківської вишивки у різних регіонах України, то майстриня досягла вершинних моделей творення. Мирослава Кот народилася 10 травня 1933 року у Варшаві. Важливо зазначити, що її батьки представляють дві етнічні групи – бойків (батько) та лемків (мати). Від 1943 року її родина проживає у Дрогобичі. Тут Мирослава Кот здобула вищу освіту у стінах Дрогобицького педагогічного інституту імені Івана Франка.

Вагома подія припала на 1980 рік, коли Мирославі Кот вдалося вперше організувати відділення прикладної праці, а також секцію народної вишивки на факультеті громадських професій. Вона залучила до творчої роботи широке коло уродженців Бойківщини, у тім числі Гуцульщини, Закарпаття, а також Буковини, Волині, Полісся, Наддніпрянщини, Полтавщини. Праця Мирослави Кот явила показовий хист, а її продуктивна робота як вишивальниці удостоїлася 1986 року високої оцінки. Тоді вона отримала авторитетне звання “Народний майстер декоративно-ужиткового мистецтва України”. Вона розгорнула активну діяльність щодо вивчення народного декоративного мистецтва, у першу чергу, у селах Дрогобищини та Закарпаття. З цією метою вона спричинилася до проведення цілої низки виставок як авторських творів, так і робіт її вихованців. Так, у березні 1989 року у Музеї архітектури й побуту України (Львів) відбувся показ 92 праць під узагальноною назвою “Не забудьте пом’янути...”. Тематично вони були присвячені 175-річчю від дня народження Тараса Шевченка. А у серпні 1990 року мав місце звіт студентів на Виставці досягнень народного господарства (Київ) у павільйоні “Народні художні промисли України”, де представлено вишивки 200 учасників. Досвід Мирослави Кот став набутком переємності з боку Орести Луцишин, Надії Кузан,

БОЙКІВСЬКА ВИШИВКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

Галини Ліщинської-Кравець. Вони прагнули поширити окремі орнаментальні та сюжетні зображення на тканині, характерні для Бойківщини.

З ім'ям Мирослави Кот пов'язана ініціатива заснувати у 1991 році кафедри методики та історії народних художніх промислів Дрогобицькому державному педагогічному інституті. Базовим її осередком стало на відділення прикладної праці й секції народної вишивки. Примітний факт: під керівництвом Мирослави Кот названа кафедра першою в Україні започаткувала системне викладання низки предметів з народного декоративного мистецтва. Одним із завдань було підвищити художній рівень орнаментального вишивального мистецтва, яке гармонійно поєднувало матеріал, техніку, орнамент, композицію, колорит. Таким чином, це сприяло відродженню традиції рушників з бойківською вишивкою, сорочок, подушечок з орнаментами, властивими різним регіонам Бойківщини. Завдяки успіхам Мирослави Кот та її послідовників утвердилася дрогобицька школа вишивки. До того ж, творчий ужинок майстрині представлено її знаковими публікаціями етнографічних матеріалів. На особну увагу заслуговують оригінальні змістовні праці монографічного характеру. Йдеться про видання "Вишивка Дрогобиччини – традиції і сучасність" (1999) та "Українська вишита сорочка – традиції і сучасність" (2007). Примітно, що Мирослава Кот вивчає вишивку Бойківщини з орієнтацією на першовитоки, які мали полікультурну основу [5; 16]. До речі, вона найбільш примітна для вишивок, що побутують у Закарпатті. У дослідженні "Чарівна сила вишиванки" [8] майстриня справедливо зазначила: давньою традицією в одязі бойків були сорочки. Ось – ілюстративне аргументоване твердження: "На Дрогобиччині виготовляли здебільшого сорочки, в яких вишивали тільки уставки. Вишивка манжетів – "чохлів", "дудів", "михалок" залежить від їх форми. Однорідними стрічками розміщені орнаментальні мотиви на вузьких обшивках манжетів і кілька рядові смуги, часто з переходом у дрібні складочки рукавів. Бувають вишиті манжети тільки по краях. Урізноманітнює вишивку манжетів їх обметування, обкидання, питлювання" [8, 51]. Мирослава Кот підкреслює: для вишивки властиві бойківські візерунки. Характерною рисою цих сорочок було оздоблення (збирання бриж). При цьому використовували своєрідний стібкок для нанесення орнаментальних мотивів не на гладку тканину, а на дрібні, густо зібрані складочки. Вони нагадують "рубці".

Вишивка Бойківщини, за слушним спостереженням Мирослави Кот, відзначається багатством місцевих особливостей і розмаїтістю орнаментів: "У цьому краю найбільше зустрічаються орнаменти геометричні, рослинно-геометризовані. Зміст окремих зображень і цілих композицій виражений у назвах "лапкове", "хрещате", "подвійно колате", "штири хрестикові купки", "навперехрестий", "файки", "подвійні файки", "гачки", "мазурські кучері", "мазурський мак", "листки трійкові", "ваціське", "пір'ета", "сердечка", "віконця". Відомі й давні стрічкові орнаменти, утворені із простих лінійних мотивів, прямих і скісних трикутників, ромбів, квадратів" [8, 54]. Усі ці символи і кольорову гаму узорів майстриня детально вивчає й подає у згаданій цитованій праці "Чарівна сила вишиванки" [8, 44 – 58].

Традиційна вишита сорочка – це модель матеріальної і духовної історії українського народу. Тут закладено етнічний, соціальний і віковий стан, естетичний смак, світогляд народних майстрів. Як зазначає Мирослава Кот, "сама робота над сорочкою, вишивання її – це своєрідний ритуал, древній обряд, який твориться за допомогою символів, гармонії кольорів і багатой жіночої душі" [9, 60]. Її дослідницькі праці про українську сорочку розкривають специфіку крою, видів полотна, ниток, технік виконання (хрестик, листва, вирізування, виколювання, мережання, гладь тощо) як жіночих, так і чоловічих сорочок у різноманітних місцевостях України, у тім числі Закарпаття. У цьому зв'язку не викликає сумніву справедливості слів доктора мистецтвознавства Раїси Захарчук-Чугай: вишивки Мирослави Кот "звучать як нові високомистецькі твори, наділені потаємними силами традиційної своєрідності різних куточків України, особливо Дрогобиччини" [1, 81]. Зразки Мирослави Кот можна б зіставити з роботами майстринь художньої вишивки з Закарпаття – Марії Шерегій та Ірини Куцик.

Серед новинок про особливості вишивки заслуговує на увагу навчальний посібник "Вишивка Дрогобиччини в рушниках" [7], який у 2009 році уклали М. Кот, Л. Савки та Т. Конопко. Видання цінне тим, що на його сторінках подана розгорнута характеристика творчості Мирослави Кот.

Мирослава Кот працює в усіх жанрах народної вишивки. Її творчий доробок становить понад двісті видів бойківських, гуцульських вишивок і мережив. Зразки мистецтва Мирослави Кот знаходяться у багатьох музеях України.

Висновки. Бойківська вишивка у контексті розвитку народних промислів має органічний

зв'язок з розмаїттям технічного виховання. У цьому плані заслугоує докладного вивчення творчий доробок Мирослави Кот. Основною складовою успіху її діяльності є кристалізоване зображення узору, що обіймає художньо-стильові канони вишивки.

1. Захарчук-Чугай Р. І невимовна краса буття // Мирослава Кот: Краса й талант. Збірник до 75-річчя вишивальниці й дослідниці рукоділля / Упорядник Є.С. Щудря. – Київ: Дрогобич, Коло, 2008. – С. 81 – 85.

2. Кардаш Н. Вишивка Дрогобиччини. Традиції і сучасність // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – № 3. – С. 55.

3. Кисілюк-Слюсар Г. Виїмковий проект українського музею Канади. – СУК, Філія Торонто // Промінь (Канада). – 2002. – Лют. – С. 12 – 13.

4. Климчак М. Мистецька виставка в Чикаго // Свобода (Нью-Йорк, США) – 1994. – Ч. 57. – 25 березня. – С. 5.

5. Коприва А. Стильові особливості угорської вишивки Закарпаття (XIX – поч. XX ст.) // Народознавчі Зошити. – 2003. – № 5 – 6. – С. 759 – 765.

6. Кот М. Червоними і чорними нитками... [Передм.: Вишиття Бойківського краю: Дрогобиччина та зразки візерунків]. – Трускавець: Франкова криниця, 1993. – С. 16.

7. Кот М. Вишивка Дрогобиччини. Традиції і сучасність. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – С. 107.

8. Кот М. Чарівна сила вишиванки // Мирослава Кот: Краса й талант. Збірник до 75-річчя вишивальниці й дослідниці рукоділля / Упорядник Є.С. Щудря. – Київ: Дрогобич, Коло, 2008. – С. 44 – 58.

9. Кот М. Нетлінна сорочка народу // Мирослава Кот: Краса й талант. Збірник до 75-річчя вишивальниці й дослідниці рукоділля / Упорядник Є.С. Щудря. – Київ: Дрогобич, Коло, 2008. – С. 58 – 78.

10. Кот М.П., Савка Л.В., Конопко Т.В. Вишивка Дрогобиччини в рушниках. – Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2009. – 65 с.

11. Кузьмович О. У кожній вишивці з-під її рук криється думка... // Свобода. – 1999. – 19 травня. – № 94. – С. 11.

12. Онищак А. Барвами мережана Україна: Світ краси Мирослави Кот // Український світ. – 1994. – № 1 – 2. – С. 26 – 28.

13. Орел Л. Рушник // Пам'ятки України. – 1996. – № 3 – 4. – С. 132 – 135.

14. Оршанський Л. Народне декоративно-ужиткове мистецтво як важливий чинник формування у студентів національної самосвідомості // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – Вип. 45. – С. 174 – 180.

15. Савка Л. З досвіду використання місцевого матеріалу під час викладання курсу “Українська народна вишивка” / Леся Савка / Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 2. – С. 25 – 29.

16. Симоненко І. Народна вишивка Закарпаття // Матеріали з етнографії та художнього промислу. – Київ, 1957. – Вип. 3. – С. 63 – 64.

17. Троян А. Берегиня української вишивки: Мирослава Кот // Гомін України (Торонто, Канада). – 2001. – № 44. – 3 грудня. – С. 3.

18. Фиштик Й. Рукотворний дивосвіт Мирослави Кот // На Україну повернись: Збірник. – Львів, 1995. – С. 142 – 145.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2012

Джерела мудрості

“Не можна жити приємно, не живучи розумно, морально й справедливо. І навпаки, не можна жити розумно, морально й справедливо, не живучи приємно”.

Епікур
давньогрецький філософ-матеріаліст

